
Tomáš Zítko:

„Debata o surrealismu není věcí minulosti“

S absolventem programu Elektronická kultura a sémiotika Tomášem Zítkem jsme hovořili o tom, jak vzpomíná na magisterské studium u nás, o jeho současném zaměstnání, a také o psychoanalýze a českém surrealismu, kterým se nyní věnuje v rámci svého doktorského projektu.

Jaká byla Tvoje cesta na FHS, konkrétně na obor EKS? Na jaké škole jsi studoval předtím a proč ses rozhodl v navazujícím magisterském studiu pokračovat právě v rámci našeho programu?

Před EKS jsem studoval v Hradci Králové obor Sociologie, v němž jsem ale nechtěl pokračovat. Ve druháku mě totiž zaujala psychoanalýza, začal jsem proto hledat cestu, jak bych se jí mohl věnovat. Na konci bakalářského studia mi byl doporučen magisterský obor EKS jako jedna z možností, kde bych mohl, díky širokému záběru vyučujících, psychoanalýzu studovat a zároveň docházet na několik předmětů, které jsou na ni z velké části zaměřené. Věděl jsem, že na EKS působí například doc. Josef Fulka, který se o psychoanalýzu dlouhodobě zajímá, což mě zaujalo, a v podstatě od začátku jsem měl v plánu pod jeho vedením psát také magisterskou práci. Myslím, že jsem se ani na žádný jiný magisterský obor nehlásil, měl jsem relativně jasnou vizi, čemu bych se chtěl během studia věnovat.

Naplnilo studium EKS Tvoje očekávání?

V tomto ohledu určitě ano. Myslím si, že studijní program a vyučující mi poskytli nejenom dostatečnou volnost při výběru témat seminárních a jiných prací, ale rovněž mi pomohli přistupovat k psychoanalýze z různých, častokrát velmi odlišných perspektiv. Hned několikrát jsem se například v seminárních pracích pokoušel spojit prakticky nespojitelná témata, což někdy skončilo docela fiaskem. Nicméně i takové fiasko může být krok v před, ostatně seminární práce jsou tady právě od toho. Na konci studia jsem u doc. Fulky psal magisterskou práci na téma Vývoj pojmu předeterminovanosti ve Freudových teoriích. Za tu možnost jsem samozřejmě rád a snad i výsledek, kterého jsme v té práci dosáhli, není úplně marný.

Pro program EKS je charakteristické, že seznamuje studující s poměrně širokou škálou humanitních disciplín zaměřených na studium komunikace a médií. V čem je podle Tebe přínosné zabývat se psychoanalýzou v kontextu dalších oblastí, jako jsou literární věda, sémiotika a rétorika nebo vizuální studia?

Obečně bych řekl, že psychoanalýza může obsáhnout poměrně širokou škálu témat, k nimž má co říct. To koneckonců ukázal ve svých textech sám Freud, když psychoanalytickou teorii rozšířil za hranu „vnitřního“ světa subjektu. Za zmínku stojí mimo jiné jeho exkurzy do kultury, historie, literatury, nebo třeba umění. Vystoupil tak z čistě terapeutického pole a pokusil se představit psychoanalýzu jako komplexní vědu o člověku a jeho činnosti, jež neodpovídají nějakému statickému předmětu studia nezávislému na nevědomých procesech. Dobrým příkladem je právě třeba literatura. Psychoanalýza poskytuje množství nástrojů, které jsou při literární interpretaci užitečné, a to častokrát natolik svébytným způsobem, že můžeme mluvit o vlastní teorii literatury.

V současné době studuješ doktorský program Sémiotika a filozofie komunikace, který na magisterské studium EKS navazuje. Co Tě motivovalo k postgraduálnímu studiu a čím se v něm konkrétně zabýváš?

Doktorát jsem zvažoval již delší dobu během magisterského studia, ale nakonec byl mojí hlavní motivací zřejmě samotný kolektiv, který vytváří vlídné a kolegiální prostředí pro otevřenou diskusi ve spoustě teoretických oblastí. Během studia jsem také poznal množství lidí, ať už doktorandů, nebo vyučujících, s nimiž je radost spolupracovat a něco vytvářet. Na doktorátu se konkrétně zabývám vlivem psychoanalýzy na český surrealismus a pokouším se zjistit, jakým způsobem se propisuje psychoanalytická teorie do různých období české surrealistické tvorby, konkrétně poezie. Samotné téma tak nějak přirozeně vyplynulo z mých zájmů a diskuzí s lidmi, s nimiž jsem se seznámil během studia na FHS.

Surrealismus má v českém prostředí výraznou tradici. Je zde podle Tebe i v současnosti – ať už jako umělecký proud, nebo životní styl – stále „živý“ a aktuální?

Životním stylem si nejsem tak jistý, to je asi otázka na samotné surrealisty. Nicméně surrealismus je v jistém smyslu stále aktuální. Můžu zmínit třeba nejznámějšího představitele současného českého surrealismu Jana Švankmajera, který je stále činný, ať už v oblasti filmu nebo výtvarného umění. Z jiného ranku je to třeba surrealistický časopis Analogon, kterému nedávno vyšlo jubilejní sté číslo. To je takový hezký příklad toho, že debata o surrealismu není věcí minulosti, i když z akademického hlediska mi přijde, že v současné době jsou vědecké práce o surrealismu orientovány spíše historicky. To samé se koneckonců snažím ve své práci dělat také. Aby však nezapadla řada lidí, kteří stále vydávají vlastní tvorbu, zmiňme alespoň namátkově ještě Františka Dryje nebo třeba Romana Telerovského – oba píší surrealisticky laděnou poezii.

Stejně jako většina doktorandů při studiu zároveň pracuješ. Prolíná se nějak Tvoje studijní zaměření i s Tvým pracovním životem?

Nijak zvlášť. Pracuju s lidmi se schizofrenií, s nimiž jsem v úzkém kontaktu při jejich každodenních záležitostech. Mám tak možnost sledovat, jakým způsobem přemýšlí a jak fungují v nejrůznějších činnostech, ale nejedná se o žádný výzkum. Alespoň ne takový, jaký prováděl Zbyněk Havlíček, jeden z nejvlivnějších českých surrealistů, který byl schizofrenií nesmírně fascinován a jako psychiatr se s ní setkával na každodenním pořádku. Publikoval množství studií a přednášek, kde myšlení schizofreniků přirovnával k imaginaci surrealistických básníků. Havlíčkova zkušenost byla tedy odlišná od té mé, přesto se mi moje práce zdá zajímavá a Havlíčkovy texty velmi inspirující.

A uvažuješ, s ohledem na předmět svého odborného zájmu, že bys sám podstoupil psychoanalytický výcvik?

Výcvik je už delší dobu mým cílem. Mám v plánu přihlásit se na individuální psychoanalytickou psychoterapii do České společnosti pro psychoanalytickou psychoterapii a ve vzdálenější budoucnosti se pak věnovat vlastní terapeutické praxi. Bez předchozího studia psychologie je sice trochu obtížnější se do takového výcviku dostat, ale lze žádat o výjimku a uchazeče přijmout i tak. Výcviků v různých směrech psychoterapie je v dnešní době obrovské množství a jsou i takové, na které se dá dostat relativně bez problému. Tak uvidíme.

Marie Zetová, únor 2024